

УДК 342.34.02(477)

Л. В. Крупнова
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і правосуддя
Міжнародного економіко-гуманітарного
університету імені академіка Степана Дем'янука

СУДОВЕ РІШЕННЯ ЯК ПРЕДМЕТ (ПІДСТАВА) ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Упродовж останніх років вітчизняна система виконання юрисдикційних рішень, залишається найбільш проблемною галуззю серед суміжних правових інститутів судочинства. Аналіз законодавства довів, що предмет (підстава) виконавчого провадження як основоположна категорія є доволі невизначеною, що, безумовно, негативно позначається і на позиціонуванні суспільного призначення інституту виконавчого провадження в цілому. За таких умов дослідження судового рішення як предмету (підстави) примусового виконання є актуальним напрямом наукового пошуку.

У сучасній юридичній науці загальний зміст судового рішення досліджувався у працях І.В. Андронові, І.І. Котубея, Т.О. Коломієць, Р.О. Куйбіди, Г.М. Писаренко, Т.І. Фулей, О.М. Шиманович та інших вчених. Однак спеціального дослідження сутності та поняття судового рішення як предмету (підстави) виконавчого провадження не проводилося, що також вказує на актуальність теми цього дослідження.

Основною категорією у системі примусового виконання юрисдикційних рішень є предмет (підстава), тобто акт, який підлягає примусовому виконанню. Судове рішення як процесуальний акт-документ, виконання якого є обов'язковим, має специфічну сутність та механізм ухвалення, що відрізняє його від інших юрисдикційних рішень. Тому аналіз судового рішення в контексті його подальшого примусового виконання має вагомий значення.

Мета статті полягає в детальному аналізі сутності та змісту судового рішення як предмету (підстави) виконавчого провадження в Україні.

У ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 р. № 606–XIV до числа рішень, які підлягають примусовому виконанню, віднесено:

1) виконавчі листи, що видаються судами, і накази господарських судів, зокрема на підставі рішень третейського суду та рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України і Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті;

2) ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, кримінальних провадженнях та справах про адміністратив-

ні правопорушення у випадках, передбачених законом;

3) судові накази;

4) виконавчі написи нотаріусів;

5) посвідчення комісій по трудових спорах, що видаються на підставі відповідних рішень таких комісій;

6) постанови органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

7) постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафу;

8) рішення інших органів державної влади, якщо їх виконання за законом покладено на державну виконавчу службу;

9) рішення Європейського суду з прав людини з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»;

10) рішення (постанови) суб'єктів державного фінансового моніторингу (їх уповноважених посадових осіб), якщо їх виконання за законом покладено на державну виконавчу службу;

11) рішення Національного банку України про застосування до банку, філії іноземного банку заходу впливу у вигляді накладення штрафу [1].

Такий перелік є узагальненим, однак він дає усвідомити, що примусовому виконанню підлягають рішення, які умовно можна поділити на судові рішення та рішення інших органів. Варто зосередитися на перших, які є рішеннями різних судових інстанцій (вітчизняних та міжнародних), що приймаються ними в межах своєї спеціалізації, компетенції та територіальної належності. Щодо сутності судового рішення як предмета (підстави) виконавчого провадження в Україні зазначимо, що у термінологічному апараті жодного із законодавчих актів поняття «судове рішення» не закріплено. В теорії права сутність судового рішення як явища правової дійсності обговорюється доволі активно, вчені пропонують власні визначення цього поняття, акцентуючи на різних його аспектах. Прикладом є такі авторські тлумачення вказаного терміну:

– судові рішення – це правозастосовчий акт, постановлений іменем України, оформлений у вигляді процесуального документа, яким владно підтверджується наявність чи відсутність спірного правовідношення, внаслідок якого воно перетворюється у безспірне на основі встановлених у судовому засіданні фактичних обставин справи [2, с. 194];

– судові рішення – це основний і найважливіший акт правосуддя, ухвалений іменем України і спрямований на захист прав, свобод та законних інтересів громадян, організацій, державних і суспільних інтересів, зміцнення законності і правопорядку, на запобігання правопорушенням, виховання у громадян і посадових та службових осіб поваги до Конституції України та законів України, честі і гідності людини [3, с. 46];

– судові рішення – це вольовий акт правосуддя, ухвалений судом іменем України у встановленому законом порядку в результаті здійснення правозастосовчої діяльності, який містить наказ і підтвердження наявності або відсутності правовідносин, спрямований на охорону та захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права і має наслідком виникнення, зміну або припинення процесуальних, а в деяких встановлених законом випадках – і матеріальних правовідносин [4, с. 14];

– судові рішення – це зовнішній об'єктивований акт-документ, який визначає розвиток правової доктрини держави [5, с. 95].

Аналіз визначень дає змогу висловити такі міркування з приводу сутності терміну «судове рішення»:

1. Усі науковці зазначають, що судові рішення є актом правосуддя, отже, його ухвалення є виключним правом суду. Тільки він може винести судові рішення, яке у подальшому матиме відповідні правові наслідки, зокрема, обов'язок виконання, який реалізується як добровільно, так і в примусовому порядку.

2. Ухвалення судових рішень іменем України – це особливість, яка вказує на вольовий характер цього акту, за допомогою якого держава забезпечує законність у різних галузях суспільного життя.

3. Судові рішення є основним засобом вирішення соціального конфлікту, існуючого між сторонами. Тому заслуговує на увагу думка про трансформацію спірного правовідношення у безспірне шляхом ухвалення судового рішення по справі.

4. Особливе філософське значення має міркування про здатність судових рішень впливати на формування правової доктрини держави [5]. Варто погодитись із такою точкою зору, адже судові рішення, хоча і ухвалюються на основі законодавства, є прецедентом, здатним показати його недосконалість, що у подальшому визначає напрями законотворчості.

За юридичними наслідками судові рішення можуть поділятися на рішення про присудження (про виконання або утримання від виконання певних дій), рішення про визнання (про наявність або відсутність правовідносин), конститутивні рішення (про перетворення правовідносин, тобто їх припинення чи зміну) [6, с. 84]. Вбачається, що такий поділ повно відтворює сутність тих обов'язків сторін, які фіксуються в судовому рішенні. Поділ на вказані види є прийнятним і для системи примусового виконання судових рішень, адже у такому разі на перший план виходить не конкретна назва судового рішення (постанова, ухвала, рішення тощо), а зміст тих обов'язків, які підлягають примусовому виконанню.

Виконання ролі засобу вирішення соціальних конфліктів у суспільстві зумовлює деталізацію та формальне закріплення вимог до судових рішень, які мають важливе значення при подальшому їх примусовому виконанні. Р.О. Куйбіда зазначає, що такими вимогами є правосудність (законність та обґрунтованість), повнота, зрозумілість та безумовність [7, с. 256]. Вимога законності означає вимогу дотримання відповідних положень національного закону і принципу верховенства права. Вимога обґрунтованості, зокрема, передбачає, що, хоча національний суд має певну свободу міркувань щодо вибору аргументів у тій чи іншій справі та прийняття доказів на підтвердження позицій сторін, одне з призначень обґрунтованого рішення полягає в тому, щоб продемонструвати сторонам, що вони були почуті, та надати стороні можливість оскаржити його та домогтися його перегляду вищестоящою інстанцією [8, с. 120].

У свою чергу, обґрунтованість судового рішення нерозривно пов'язана з його вмотивованістю, яка є складовою частиною обґрунтованості. Зазначення у судовому рішенні фактичних і формально-правових підстав, сформульованих у ньому рішень свідчить про його обґрунтованість, а наведення системи доводів, аргументів, міркувань фактичного, логічного та правового характеру – про вмотивованість [9, с. 115]. Зрозумілість судового рішення, відповідно до Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7, полягає в логічному, чіткому, переконливому викладенні змісту рішення [10]. Вимога про повноту судового рішення означає, що суд повинен дати вичерпну відповідь на кожне передане на його вирішення правове питання – вимогу позову чи іншої заяви, скарги, клопотання [11, с. 172].

Із приводу сутності такої вимоги до судового рішення, як безумовність, О.М. Шиманович зазначає: «Виконання рішення як акта органу державної влади, який вирішує спір між суб'єктами правовідносин чи підтверджує обставини, що можуть впливати на права й обов'язки заінтересова-

ної особи, не може ставитися в залежність від настання чи не настання будь-яких умов. Це могло б викликати на стадії виконання між сторонами спір з приводу настання цих умов і, відповідно, неможливість виконання рішення» [12, с. 59].

Проведене дослідження свідчить, що судові рішення як предмет (підстава) виконавчого провадження – це складне правове явище, яке повинне розглядатися у двох основних аспектах. По-перше, це процесуальний акт-документ, що ухвалюється на підставі результатів судового дослідження обставин справи з метою вирішення соціального конфлікту. По-друге, це джерело фіксації обов'язків сторони/сторін, виконання яких, за необхідності, буде забезпечено в примусовому порядку. Варто зазначити, що у виконавчому провадженні значення мають обидва аспекти, адже перший створює правову оболонку вказаної підстави виконавчого провадження, а другий деталізує зміст та обсяг дій боржника (утримання від дій), які державні та приватні виконавці повинні забезпечити. Поєднання вказаних аспектів відбувається на рівні вимог до судових рішень, які мають важливе значення для їх примусового виконання.

Література

1. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.
2. Комаров В.В. Проблеми науки цивільного процесуального права : навч. посіб. // В.В. Комаров, В.А. Богунев, В.А. Баранкова. – Х. : Оберіг, 2002. – 438 с.
3. Писаренко Г.М. Судові рішення в адміністративних справах: поняття, види, особливості ухвалення / Г.М. Писаренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – № 18. – С. 43–51.
4. Андронов І.В. Рішення суду першої інстанції в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І.В. Андронов ; Одеська нац. юрид. акад. – Одеса, 2008. – 19 с.
5. Алексеев С.С. Теория права / С.С. Алексеев. – М. : Изд-во «Бек», 1995. – 320 с.
6. Коломієць Т. О. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство : навч. посіб. / Т. О. Коломієць, Г. Ю. Гулевська. – К. : Істина, 2007. – 388 с.
7. Куйбіда Р.О. Кодекс адміністративного судочинства: наук.-практ. коментар / Р.О. Куйбіда. – К. : Книги для бізнесу, 2007. – 976 с.
8. Фулей Т.І. Законність і обґрунтованість судового рішення: коментар до справи «Северін та інші проти України» / Т.І. Фулей // Судова практика. – 2012. – № 2 (116). – С. 119–122.
9. Котубей І.І. Обґрунтованість вироку суду першої інстанції / І.І. Котубей // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – № 27. – С. 112–115.

10. Про судові рішення в адміністративній справі : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13>.

11. Куйбіда Р.О. Посібник із написання судових рішень / Р.О. Куйбіда, О.І. Сироїд. – К. : «Дрім-Арт», 2013. – 224 с.

12. Шиманович О.М. Вимоги, що пред'являються до судового рішення в цивільному процесуальному законодавстві / О.М. Шиманович // Цивільний процес. – 2009. – № 11. – С. 56–60.

Анотація

Крупнова Л. В. Судове рішення як предмет (підстава) виконавчого провадження в Україні. – Стаття.

У статті досліджено зміст та сутність судового рішення, яке є предметом (підставою) виконавчого провадження в Україні. Проаналізовано існуючі вимоги до судового рішення, закріплені в чинному законодавстві. Розглянуто доктринальні визначення поняття «судове рішення», існуючі у юридичній літературі. Визначено роль судового рішення, яку воно виконує в суспільстві та системі правосуддя. Розглянута можливість судового рішення впливати на правовідносини, які існують між сторонами судового провадження.

Ключові слова: судові рішення, вимоги до судового рішення, виконавче провадження, предмет (підстава) виконавчого провадження.

Аннотация

Крупнова Л. В. Судебное решение как предмет исполнительного производства в Украине. – Статья.

В статье исследованы содержание и сущность судебного решения, являющегося предметом (основанием) исполнительного производства в Украине. Проанализированы требования к судебным решениям, закрепленные в действующем законодательстве. Рассмотрены доктринальные определения понятия «судебное решение», существующие в юридической литературе. Установлена роль судебного решения, которую оно играет в обществе и системе правосудия. Рассмотрена возможность судебного решения влиять на правоотношения, которые существуют между сторонами судебного производства.

Ключевые слова: судебное решение, требования к судебному решению, исполнительное производство, предмет (основание) исполнительного производства.

Summary

Krupnova L. V. Judgment as the object of the enforcement proceedings in Ukraine. – Article.

The author of the article has researched the content and essence of a judgment, which is the object (reason) of the enforcement proceedings in Ukraine. The author has analyzed existing requirements for a judgment enshrined in the current legislation. Doctrinal definitions of the notion of “judgment”, existing within the legal literature have been considered. The author has determined the role of a judgment, which it plays in the society and the system of justice. The possibility of a judgment to affect legal relations existing between the parties of the court proceedings has been studied.

Key words: judgment, requirements for a judgment, enforcement proceedings, object (reason) of enforcement proceedings.